

Yunus Emre Divanı'nın Kahire Yazmasındaki,

“Şimden Girü” Redifli Şiir Üzerine

Yunus Emre Divan's Cairo Manuscript on Poetry with “şimden girü” Redif

Prof. Dr. Erdoğan BOZ¹

Öz

Yunus Emre Divanı'nın bilinen 40 kadar yazması vardır. Bu yazmalara kimi zaman yenileri de eklenmektedir. Bununla birlikte varlığı uzun süredir bilinip üzerinde çalışma yapılmamış yazmalar da vardır. Kahire yazması bunlardan biridir. Bu yazıda Yunus Emre Divanı'nın Kahire yazması hakkında kısa bir bilgi verilecek ve yazmadaki “şimden girü” redifli şiir aktarılıp bir dilbilgisel yapı üzerinde durulacaktır. Kahire yazmasındaki “şimden girü” redifli şiir, yazmanın 7a-b yaprağında bulunmaktadır. Bu şiir Fatih yazmasında yoktur, Mustafa Tatcı'ya (1990) göre bu şiir Nuruosmaniye yazmasında bulunmaktadır. İncelemeye aldığımız metinde “-sA gerek şimden girü” yapısı birinci beyitte iki ve diğer beyitlerde birer kez olmak üzere toplamda 10 kez geçmektedir. Bu beyitlere bakıldığında “-sA gerek şimden girü” yapısının beyitlere kiplik anlamları (ayrıntılı bilgi ve karşılaştırma için bk. Sema Aslan Demir, 2008; Yeter Torun, 2013; Duygu Kamacı Gencer, 2020; Talat Dinar, 2020) kattığı açıkça görülmektedir. Birinci beytin ilk dizesinde *ihtimal*, ikinci dizesinde *istek*, ikinci beyitte *istek*, üçüncü beyitte *çıkarmım*, dördü ve beşinci beyitlerde *gereklilik*, altı ve yedinci beyitlerde *güçlü gereklilik*, sekizinci beyitte *gereklilik* ve son beyitte ise *zorunluluk* kiplik anlamları tespit edilmiştir. Gülsevin, yayınında “-sA gerek” yapısının sanılanın aksine daha çok gelecek zaman bildirdiğini ve kiplik olarak *gereklilik* anlamı taşıdığından bahsetmişti. Bizim tespitlerimize göre “-sA gerek şimden girü” yapısı bir birleşik kiplik işaretleyicisi olarak eylem kipliği altında yükümlülük kipliğinde; *zorunluluk*, *gereklilik* ve *güçlü gereklilik* bildirirken içedim kipliğinde; *istek* bildirmektedir. Ayrıca bir örnekte önerme kipliği altında bilgi kipliğinde; *çıkarmım* tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yunus Emre, Kahire Yazması, Kiplik

Makale Türü: Alan yazın taramasına dayalı derleme

Abstract

There are about 40 known Yunus Emre Divans. Sometimes new ones are added to these manuscripts. However, there are also manuscripts whose existence has not been studied for a long time. The Cairo manuscript is one of them. In this article, brief information will be given about the Cairo manuscript of Yunus Emre's Divan. The poem with “şimden girü” redif in the manuscript will be transferred and a grammatical structure will be emphasized. The poem with redif “from now on giru” in the Cairo manuscript is found on pages 7a-b of the manuscript. This poem is not in the Fatih manuscript, According to Tatcı (1990: 291), this poem is in the Nuruosmaniye manuscript. In the text we have examined, the structure “-sA gerek şimden girü” is used twice in the first couplet and once in the other couplets, a total of 10 times. When these couplets are looked at, it is clearly seen that the structure of “-sA gerek şimden girü” adds modality meanings to the couplets (for detailed information and comparison, see Aslan Demir, 2008; Torun, 2013; Gencer Kamacı, 2020; Dinar, 2020). The modal meanings of possibility in the first line of the first couplet, desire in the second line, request in the second couplet, inference in the third couplet, necessity in In his publication, Gülsevin mentioned that the “-sA gerek” structure, contrary to popular belief, indicates more future tenses and has a meaning of necessity as a modality. the fourth and fifth couplets, strong necessity in the sixth and seventh couplets, necessity in the eighth couplet and imperative in the last couplet have been determined. According to our determinations, the structure göre

¹ Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, dr.erdoganboz@gmail.com

"-sA gerek şimden girü" is under the verb modality as a compound modality marker, in the obligation modal; expresses necessity, necessity, and strong necessity. In dynamic mode, it reports a request. Also, in an example, in the information modality under the propositional modality; inference has been found.

Keywords: Yunus Emre, Cairo Manuscript, Modality

Paper Type: Literature review

Giriş

Bu yazıda Yunus Emre, *Dîvan*'ı ve *Dîvanı*'nın Kahire (Mısır) yazması hakkında kısa bilgisi verilecek ve yazmadaki "şimden girü" redifli şiir aktarılıp bir *dilbilgisel yapı* üzerinde durulacaktır.

1. Yunus Emre

Türk edebiyatının en güçlü şairlerinden biri olan Yunus Emre'nin doğum ve ölüm tarihleri ile mezarının yeri konusundaki bilgiler oldukça tartışmalıdır. Bu tartışmalar o kadar ileri gitmiştir ki kimi şehirler ve kimi yazarların araları açılmıştır. Yunus Emre gibi yüce bir şahsiyeti sahiplenmek ve onun hemşehrisi olmak elbette güzel bir şeydir ancak bunu yaparken Yunus'un bizlere vermek istediği sevgiyi ve hoşgörüyü unutmamak gerekir.

Bizim burada kesin bir tarih ve yer vermek zorunluluğumuz yoksa da genel kabulleri aktarmak daha doğru olacaktır. Yunus Emre 1240-1320 yılları arasında yaşamıştır. Mezarının Eskişehir (Mihalıççık-Sarıköy "Yunusemre"), Karaman, Aksaray, Afyonkarahisar ve Manisa'nın da aralarında bulunduğu sayıları 10'u aşkın yerde olduğu söylenmektedir. Yunus Emre'nin mezarının bulunduğu varsayılan bütün şehirlerde, hemen her yıl Yunus adına etkinlikler yapılmakta, bunun Yunus'un geniş kitlelerce tanınıp bilinmesine elbette büyük katkısı vardır. Bu nedenle Yunus Emre'nin mezarının nerede olduğu sorunu artık ikinci plana itilmeli, önemli olanın onun insanlığa sunmuş olduğu öğretisi olmalıdır.

Yunus Emre'nin yaşadığı dönem, bilindiği gibi Anadolu'nun en karışık dönemidir. Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması henüz tamamlanmamış, buna karşılık iç isyanlar ve dış müdahaleler olabildiğince artmıştır. Anadolu Selçuklu Devleti'nin yıkılışı, beyliklerin ortaya çıkışı, Moğol istilası ve Osmanlı Devleti'nin kuruluşu gibi tarihin en derin iz bırakan olayları hep bu dönemde olmuştur.

Savaşlar nedeniyle madden ve manen tükenen halk, kendisini bu sıkıntıdan kurtaracak güçlü bir idareye ve inanca ihtiyaç duymaktadır. İşte 1299'da Osmanlı Devleti'nin kuruluşu ve Mevlana, Hacı Bektaş-ı Veli ve Yunus Emre gibi yüce şahsiyetlerin ortaya çıkışıyla halkın biricik umudu yeşermiştir.

Hoca Ahmet Yesevi geleneğinin bir takipçisi olan Yunus Emre, tasavvufi öğretisini büyük sıkıntı içinde olan ve sığınacak bir liman arayan halka edebi değeri eşsiz olan şiirlerle sunmuş ve halkın kurtuluş çaresi olmuştur.

Yunus Emre'nin iyi bir medrese eğitimi gördüğü, burada din bilimlerini öğrendiği, Arapça ve Farsçayı iyi derecede bildiği söylenebilir. Yunus Emre'yi gerçek kimliğine kavuşturan süreç ise, Hacı Bektaş-ı Veli'yi ziyaretiyle başlayan ve Tapduk Emre'nin dergâhında devam eden arınma ve olgunlaşma dönemidir. Yunus Emre, bu sürecin sonucunda tasavvufi öğretisini, hikmetli şiirler söyleyerek ve yaşayarak halka -onların diliyle ve onlardan biri olarak- sunmuştur. Bu yüzden 700 yılı aşkın bir süredir şiirleri dilden dile dolaşmaktadır.

Yunus Emre Türk tasavvuf edebiyatının en büyük şairidir. Onu yer yer Mevlana ile karşılaştırmak bir gelenek olmuşsa da aralarındaki temel farklılık kimi zaman gözden kaçırılmıştır. Bilindiği gibi Mevlana, bütün eserlerini Farsça yazmıştır ve dünya ölçekli bir mutasavvıftır. Yunus Emre ise, tasavvufu geniş halk kitlelerine duru bir Türkçeyle ve edebi değeri yüksek bir söyleyişle sunmuş, böylelikle Türk şiir dilinin yüksek düzeyde ilk örneklerini sunma başarısını göstermiştir (Boz, 2017:1-2).

2. Dîvan

Yunus Emre'nin bilinen iki eseri vardır; *Dîvan* ve *Risâletü'n-Nushiyye*. Bunların her ikisi de şairin ölümünden çok sonra yazıya geçirilmiş ve çoğu şiirler ya değiştirilmiş ya da kendinden sonra gelen mahlasça aynı olan diğer Yunus'ların şiirleriyle karışmıştır. Yunus Emre'nin halkın sevgilisi olması ve şiirlerinin dilden dolaşması birçok takipçisini de peşinden sürüklemiştir. Bu nedenle "Yunus" mahlaslı pek çok şair çıkmış ve bunlar da Yunus tarzı şiirler söylemişlerdir. Şiir mecmualarında, çoğaltılan nüshalarda ve nihayet halkın dilinde bu şiirler karışmış ve çözülmesi imkânsız bir durum ortaya çıkmıştır.

Dîvan'ın birçok yazması vardır. Yazmalar konusunda geniş bilgi için Tatcı'nın (2008a) ilgili eserine bakılabilir. Bu yazmalardan yola çıkılarak ya tam dîvan veya seçmeler hâlinde sayısız yayın yapılmıştır. Yine bunların künyeleri için Tatcı'nın (1988) hazırlamış olduğu Yunus Emre Bibliyografyasına bakılabilir. *Dîvan*'ın belli başlı bilimsel yayınları; Abdülbaki Gölpınarlı (1965), Faruk Kadri Timurtaş (1980), Mustafa Tatcı (2008, İdris Nebi Uysal (2014) ve Babacan (2017).

Şiirlerin mahlas beyitlerinde kendi adı dışında bir mahlas kullanmayan Yunus Emre, genellikle adının önünde "miskin" (âciz) sıfatını tercih etmiştir.

Yunus Emre'yi asıl meşhur eden *Dîvan*'ındaki şiirlerdir. Şair bu haklı şöhreti, tasavvufun öğretilerini halkın diliyle ancak lirik bir tarzda söyleyerek elde etmiştir. Bu şiirlerin birçoğu bestelenmiş, hem tekkelerde hem de evlerde söylenerek geniş bir alana yayılmıştır.

Dîvan şiirinin henüz emeklediği bir dönemde gerek aruz ve gerekse hece vezniyle şiirler yazan Yunus, devrine göre Türkçe söylemek ve aruzu kullanmak bakımından oldukça başarılıdır (Boz, 2017:3).

Dîvan'nın en dikkati çeken yanı, Yunus Emre'nin kullandığı dildir. Şairin kullandığı uyarı dili ve empati dili söylem çözümlemesi ve dil psikolojisi açısından ayrı ayrı değerlendirilmeye muhtaçtır. Yunus Emre muhatabını dinî konularda uyarırken kendini de bu uyarıdan ayrı tutmaz ve öz eleştiriyi yapar. Birçok şiirin mahlas beyitlerinde şairin kendine dönük uyarı ve eleştirileri bulunmaktadır.

3. Risâletü'n-Nushiyye

Yunus Emre'nin *Dîvan*'a göre daha az bilinen ve daha az işlenen eseri *Risâletü'n-Nushiyye*, bir öğüt kitabıdır. Bu kitap, toplam 562 beyitlik mesnevi türünde yazılmış ve kendi içinde bölümlere ayrılmış uzun bir şiirdir. Eserin vezni; giriş bölümündeki ilk 13 beyit (fâilâtün/fâilâtün/fâilün) kalıbındadır. Mensur kısımdan sonra gelen eserin asıl bölümün vezni ise (mefâilün/ mefâilün/feülün) şeklindedir. Eserin kafiye şeması (a-a; b-b; c-c ...) şeklindedir. Bununla birlikte kimi beyitlerde kafiye ve redif hataları görülmektedir ancak bunların büyük bir kısmı istinsah edenlere ait olmalıdır.

Eserin yazılış tarihi de yine eserin 556. beytinde geçmektedir. Buna göre *Risâletü'n-Nushiyye* H. 707/M. 1307 tarihinde yazılmıştır.

söze tarih yedi yüz yediyidi

yunus canı bu yolda fidiyidi

“Sözce tarih yedi yüz yediydi, Yunus'un canı bu uğurda feda oldu.”

Yunus Emre, eserini giriş bölümü hariç olmak üzere altı bölümde işlemiştir. Her bir bölümde ayrı bir konu vardır. O, konuları işlerken canlı bir dil kullanmıştır. Devrin sosyal yaşantısına uygun olarak ele aldığı kavramları (Ör. akıl, iman, öfke, cimrilik vs.) çoğu zaman bir savaş manzarası içinde vermektedir. Yer yer çeşitli semboller ve mecazlar kullanılarak yapılan bu anlatımdan yola çıkarak *Risâletü'n-Nushiyye*'nin alegorik bir eser olduğunu söyleyebiliriz.

Yunus Emre, bu tahkiyeli anlatımın dışında özellikle öğütlerin ağırlık kazandığı bölümlerde vezizeler söyleyen bir bilgedir. *Risâletü'n-Nushiyye* edebi bakımından her ne kadar *Dîvan*'daki şiirlerin seviyesine ulaşmasa da kimi beyitlerin üstün bir değer taşıdığını söyleyebiliriz.

Risâletü'n-Nushiyye'yi oluşturan bölümleri şöyle sıralayabiliriz:

Giriş (1-13. beyitler arası ve XXIX satırlık mensur kısım)

Bu bölüm, 13 beyit ve takiben **XXIX** satırlık mensur bir kısımdan oluşur. İlk 13 beyitte, önce Hz. Allah'ın Hz. Adem'i yaratışı tasvir edilmektedir.

Bu beyitlerden sonra gelen **XXIX** satırlık mensur kısımda; **fi-tarifi'l- akl** "**Aklın tarifi üzerine**" başlığı ile "akıl, iman, cennet, cehennem ve anasır-ı erbaa" üzerinde durulmaktadır.

1. Nefis (açgözlülük) ve ruh (gönül zenginliği) (14-82. beyitler arası)

Bu bölümde genel olarak insana hâkim olan iki güçten; ruh ve nefisten bahsedilir. Ruh, insanları güzele, iyiye ve doğruya çağırırken nefis ise çirkine, kötüye ve yanlışla yönlendirmektedir.

2. Kendini beğenme ve alçak gönüllülük (83-180. beyitler arası)

Bu bölümde genel olarak kendini beğenme (kibir) ve alçak gönüllülüğten (alçaklık-tevazu) bahsedilir. Kendini beğenme, dağ başlarında yol kesen kötü biri; gönül zenginliği ise su gibi saf ve iyi biri olarak verilir.

Kendini beğenmenin ne kadar kötü bir huy olduğu hatta insanı imansız edebileceğine ve bu karaktere sahip olanların kendilerinden başka kimseye değer vermediklerine dikkat çekilir.

3. Öfke ve sabır (181-268. beyitler arası)

Bu bölümde genel olarak öfke (buşu) ve sabırdan bahsedilir. Başta, öfke uzun uzun anlatıldıktan sonra ondan kurtulmanın çaresi olarak sabır tavsiye edilir.

Öfke, insana hâkim iki güçten biri olan nefsin kötülüklerindedir. Donanımlı bir asker gibi tasvir edilen öfkenin, neleri yakıp yıktığı, kimleri öldürdüğü ve kimsenin onun karşısında duramadığı anlatılır.

4. Sabır (269-302. beyitler arası)

Bu bölüm önceki bölümün devamı niteliğindedir. Burada da uzun uzun sabrın faziletleri konu edilir ve sabır kahramanı Hz. Yusuf'tan bahsedilir.

5. Kıskançlık-cimrilik ve cömertlik (303-438. beyitler arası)

Bu bölümde genel olarak kıskançlık (hased) ve cimrilikten (buhl) bahsedilir. Bu iki kötü huydan kurtulmanın ancak cömertlik ile olacağı belirtilir.

Kıskanç kişinin hem kendine hem de etrafına zarar verdiğine ve özellikle başkasına kuyu kazarken bu kuyuya kendisinin düştüğüne dikkat çekilir.

6. [Dedikodu-iftira ve doğruluk] ve akıl (439-562. beyitler arası)

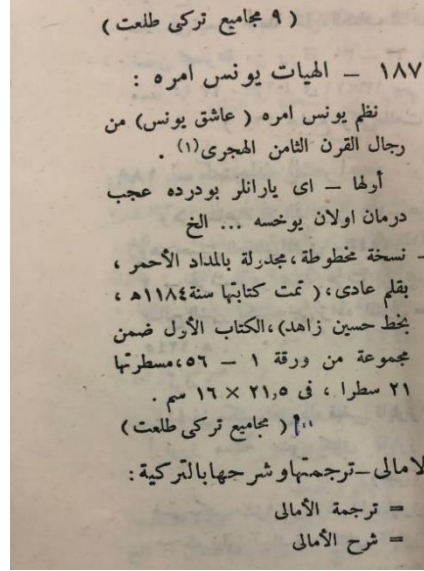
Bu bölümde genel olarak dedikodu (gaybet) ve doğruluktan bahsedilir. Öncelikle insanların dedikodu ve iftirayı dikkatten kaçırarak sıradanlaştırdıkları ancak bunun sonunun hiç iyi olmayacağı belirtilir. (Boz, 2021)

4. Kahire Yazması

Dîvan'ın yazmaları her geçen gün artmaktadır. Geçtiğimiz aylarda Türkiye gündemini meşgul eden *Dîvan*'ın yeni yazmaları konusundaki spekülasyonlara girmeden Kütahya Vahit Paşa Yazma Eserler Kütüphanesi'ndeki en eski (1492) tarihli (3367 sırt numaralı) yazmanın meslektaşımız Ersen Ersoy tarafından bulunup kamuoyuna tanıtıldığını biliyoruz.

Dîvan'ın varlığından haberdar olunan ancak üzerinde en az çalışılan yazmalarından biri de Kahire yazmasıdır. Bu yazma üzerine Üşenmez'in bir tanıtıcı yazısı bulunmaktadır.² Biz Kahire'de Mısır Milli Kütüphanesi'nde bulunan yazmaya, doktora tez danışmanlığını yaptığım Mısırlı bir öğrencim (Ahmed Metwally) vasıtasıyla ulaştık, bu vesileyle kendisine teşekkür ederim. Aşağıda yazmanın katalog bilgilerinin bulunduğu kitap sayfası görülmektedir.

Şekil 1. Kahire yazmasının katalog bilgilerinin bulunduğu kitap sayfası

Buna göre yazmanın katalog bilgileri şöyle verilebilir.

Türkçe 9. Mecmua

Kayıt Nu.	: 187
Adı	: İlahiyât-ı Hazret-i Yûnus Emre Nazm-ı Yûnus Emre (Âşık Yûnus) Hicri 8. yüzyılda yazılmıştır
Baş	: ey yârenler bu derde aceb dermân olan yoösa ... ilâ âhir
Müstensih	: Hüseyin Zâhid hattıyla
İstinsah Tarihi:	1184/1770
Yaprak Sayısı :	1- 56
Satır Sayısı	: 21
Ebat	:16x21,5

5. “Şimden girü” Redifli Şiir

Kahire yazmasındaki “şimden girü” redifli şiir, yazmanın 7a-b yaprağında bulunmaktadır. Aşağıya söz konusu iki sayfadan şiirin bulunduğu kesitler alınmıştır. Bu şiir Fatih yazmasında³ yoktur, Tatçı'ya (1990: 291) göre bu şiir Nuruosmaniye yazmasında bulunmaktadır.⁴ Şiir Tatçı'nın yayınında 286 numaralı şiir olarak kaydedilmiştir.

² http://www.eskisehir.gov.tr/kurumlar/eskisehir.gov.tr/Dergi/dergi_2021_nisan.pdf (15.08.2021)

³ Bk. Gölpınarlı (1965), Timurtaş (1980).

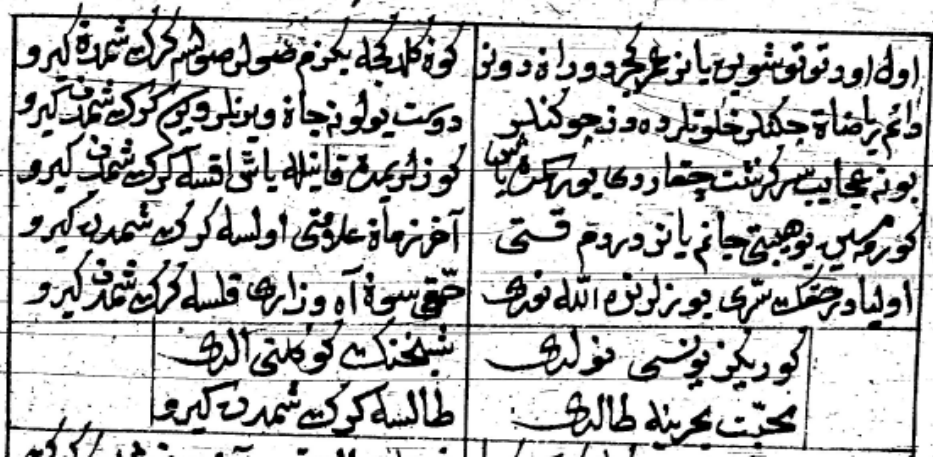
⁴ Tatçı'nın notu; No. 187b, Mecmua (Ankara Millî Ktp. No: 442, s. 71.)

Şekil 2. Kahire yazmasındaki "şimden girü" redifli şiir 7a yaprağı

Kahire Yazması yaprak nu. 7a

Şekil 3. Kahire yazmasındaki "şimden girü" redifli şiir 7b yaprağı

Kahire Yazması yaprak nu. 7b

Şiir metni ve günümüz Türkçesine aktarılmış biçimi aşağıdadır.

7a

müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün

- 1 yaamaladı dost gönlümü nolsa gerek şimden girü
bir od biraúdı cÀnuma yansa gerek şimden girü

Dost gönlümü darmadağın etti, bundan sonra ne olabilir; bir ateş bıraktı gönlüme, bundan sonra (hep) yanacak.

- 2 yandı ciğerüm hicrile dün gün geçer yemm-i nÀrıla
her dem yanaram yÀrıla olsa gerek şimden girü

Özlemle ciğerim yandı (çok acı çektim), gece gündüz ateş denizinde (istrapla) geçer; her an acı çekiyorum, bundan sonra Sevgili ile olmalıyım.

- 3 fedâdur cism ü c'ânüñ eîşüüñ deli úldı benı
cigerimüñ dertli úanı úamsa gerek şimden girü

*Bedenim ve ruhum (sana) feda olsun, aşkın beni deli etti (aklımı başımdan aldı);
ciğerimin dertli kanı bundan sonra (sürekli) damlayacak (üzüntüm devam edecek).*

7b

- 4 ol od tutuşuban yanar eömür geçer devr'ân döner
gün geldükçe beñzüm ãolar ãolsa gerek şimden girü

*O ateş tutuşarak yanmaya devam eder, hayat geçer ve devran döner; günler geçtikçe
benzim solar (dertlerim beni zayıfladır), bundan sonra solmaya devam edecek.*

- 5 d'âeim riy'â'ât çekenler òalvetlerde diz çökenler
dost yoluna c'ân virenler virse gerek şimden girü

*Sürekli nefsinin terbiye edenler, yalnız kalarak ibadetle günahlardan arınanlar; Dost
yolunda kendini feda edenler bundan sonra feda etmeliler.*

- 6 bu ne eac'âyib sergüzeşt çıkardı yüregümde baş
gözlerimde úanıla yaş aúsa gerek şimden girü

*Bu nasıl bir süreç, yüreğimde yara oluştu (çok üzüntü çektim); bundan sonra
gözlerinden kanlı yaş akacak.*

- 7 görmeyesin yu heybeti c'ânım yanar derdüm úatı
'âoir zem'ân eal'âmeti olsa gerek şimden girü

*Korku hâlini (ümit ve korku çizgisinden öte olanı) yok et, görme, derdim çok, canım
yanar; (bu durum) bundan sonra kıyamet gününün yaklaştığını gösteren bir işaret
olmalı.*

- 8 evliy'âdur óaúúüñ sırrı yüzlerinde allah n'ýrı
óaúúı seve 'âh u z'ârı úılsa gerek şimden girü

*Evlîya Hakk'ın sırrını taşır (onunla ilgili çok şeyi bilir), yüzlerinde Allah'ın nuru
vardır; Hakkı severler, bundan sonra (da) ağlayıp ve inleyecekler.*

- 9 görinüz y'nusu noldı şey'òinüñ gönlini aldı

muóabbet baórine ùaldı ùalsa gerek şimden girü

Yunus'a bakınız ne oldu, şeyhinin gönlinü aldı (tarikad adabına uydu) ; sevgi denizine daldı (manevi aşkın yolunda ilerledi) bundan sonra da devam etmeli.

6. "-sA gerek şimden girü" Yapısı Üzerine

Yukarıda metnini verdiğimiz ve günümüz Türkçesine aktardığımız "şimden girü" redifli şiirde dikkat çeken "-sA gerek şimden girü" yapısı üzerinde durmak istiyoruz. Bu yapı başlıca iki parçadan oluşmaktadır.

İlk parça olan "-sA gerek" üzerinde Gülsevin'in (2019) geniş bir açıklaması vardır:

"- sA gerek Bergamalı Kadri'nin mürekkep yapı olarak verdiği bir gelecek zaman şeklidir. EAT. ile ilgili pek çok incelemede, bu ek 'gereklilik' bildiren şekillerle karıştırılmıştır. Aslında, gereklilik bildiren örneklerinden çok, gelecek zaman bildiren kullanılışlarına rastlanır. 1. teklik kişi -sAm gerek: inşâallah bu ulu taşı müslimânlaruñ yolundan götürsem gerek, didi (T.S.) (Müslim) 1. çokluk kişi -sAvUz gerek: didiler ki toprak olup çürüdükden sonra hayât bulup sinlelerümüzden girü mi çıksavuz gerek (T.S.)(Leys.Ar.) 3. teklik kişi -sA gerek: ne kadar cânlu yaratdısa hudâ / cümle dirilse gerek i ket-hudâ (KŞ) 3. çokluk kişi -sAlAr gerek: ya'nî sag yanından ve sol yanından virseler gerek (MC)"

Gülsevin, "-sA gerek" yapısının genel kabul olan *gereklilik* bildirmekten çok *gelecek zaman* bildirdiğini vurgulamaktadır.

Diğer taraftan "şimden girü" parçasındaki "girü" sözcüğünün kökeni üzerine Hünerli'nin (2012) tespitleri şöyledir:

"Geri" sözcüğün etimolojisine bakıldığında farklı görüşlerin olduğu görülür. Duran "ki" unsurunun isim veya fiil kökü olabileceğini belirtir (Duran, 1956: 83). Fiilse, {-r} ettirgenlik eki almış "ki-" fiil köküne {-ü} zarf-fiilinin gelmiş olabileceğini; isimse "ki" köküne {+rü} yön ekinin eklenmiş olabileceğini ifade eder. Hacıeminoğlu, sözcük için "kir-ü<ki-r-ü?<ki+rü?" biçiminde kesin olmayan bir öneride bulunmuştur (Hacıeminoğlu, 1992:59). Ergin "girü" sözcüğünün "gir-ü" biçiminde bir zarf-fiille teşekkül ettiğini belirtir (Ergin, 1998:372). Grönbech ise "kir-" (eve girmek) fiiline, zarf-fiil eki getirilerek teşekkül ettiğini -(kirü:batı)- dile getirir (Grönbech, 2000:36). Tekin'e göre *kē "arka, geri" sözcüğünün yönelme durumu -(+rü)- almış biçimdir (Tekin, 2003:140)."

Hünerli'den yapılan bu alıntıdan yola çıkarak "şimden gerü" yapısının *bundan sonra*, *artık*, *daha sonra* gibi anlamlara gelebileceğini söyleyebiliriz.

İncelemeye aldığımız metinde "-sA gerek şimden girü" yapısı birinci beyitte iki ve diğer beyitlerde birer kez olmak üzere toplamda 10 kez geçmektedir. Yukarıdaki beyitlere bakıldığında "-sA gerek şimden girü" yapısının beyitlere kiplik anlamları (ayrıntılı bilgi ve karşılaştırma için bk. Aslan Demir, 2008; Torun, 2013; Gencer Kamacı, 2020; Dinar, 2020) kattığı açıkça görülmektedir.

Aşağıya "şimden girü" redifli şiirde 10 kez geçen "-sA gerek şimden girü" yapısının beyitlere göre kazandığı kiplik anlamları üzerinde durulacaktır.

1 yaamaladı dost gönümi nolsa **gerek şimden girü**

bir od biraúdı cAnuma yansa **gerek şimden girü**

Yukarıdaki beyitteki ilk dizede *bilgi kipliği* başlığı altında gördüğümüz “çıkarım kipliği” vardır. Şair burada söylediği bir önermeden bir başka önermeyi çıkarmaktadır. Buna göre ilk önermede, Dost şairin gönlünü darmadağın etmiştir. İkinci önerme bir tür retorik sorudur, bundan sonra ne olabilecektir yani olan olmuştur, daha farklı bir şey olmayacaktır. Beytin ikinci dizesinde de “çıkarım kipliği” vardır. Dost şairin gönlüne bir ateş bırakmıştır ve bundan dolayı gönlü aşk ateşiyle yanacaktır.

- 2 yandı cigerüm hicrile dün gün geçer yemm-i nÂrıla
her dem yanaram yÂrıla **olsa gerek şimden girü**

Yukarıdaki beyitteki ikinci dizede *içedim kipliği* başlığı altında gördüğümüz “istek kipliği” vardır. Şair beyitte sevgiliden yana dert yanmakta, her günün acı ve ıstırapla geçtiğini söylemekte ve bütün bu çekilen dertlerden sonra artık sevgiliye kavuşmayı arzulamaktadır.

- 3 fedÂdur cism ü cÂnuñ eîşúuñ deli úıldı beni
cigerimüñ dertli úanı úamsa **gerek şimden girü**

Yukarıdaki beyitteki ikinci dizede *bilgi kipliği* başlığı altında gördüğümüz “ihtimal kipliği” vardır. Şair bedenini ve ruhunu sevgiliye feda etmiştir öyle ki aşk onu deliye çevirmiş ve aklını başından almıştır. Durum böyle olunca çekilen üzüntüden dolayı muhtemelen şairin ciğeri için kanayacak ve âdeta kan damlayacaktır.

7b

- 4 ol od tutuşuban yanar eömür geçer devrÂn döner
gün geldükçe beñzüm ãolar ãolsa **gerek şimden girü**

Yukarıdaki beyitteki ikinci dizede *yükümlülük kipliği* başlığı altında gördüğümüz “gereklilik kipliği” vardır. Şaire göre aşk ateşi tutuşarak yanmaya devam edecek ve bu arada zaman geçecektir. Bununla birlikte çekilen dertten dolayı şairin benzi solacak ve solmaya devam edecektir. Bu artık bir gereklilik olacaktır.

- 5 dÂeim riyÀøÀt çekenler òalvetlerde diz çökenler
dost yoluna cÂn virenler virse **gerek şimden girü**

Yukarıdaki beyitteki ikinci dizede *yükümlülük kipliği* başlığı altında gördüğümüz “gereklilik kipliği” vardır. Şaire göre nefsin sürekli terbiye edenler, ibadet ederek günahlarından temizlenenler yani Dost yolunda kendini feda edenler, bundan sonra da feda etmelidirler. Bu içine girilen durumun bir gereğidir.

- 6 bu ne èacÀyib sergüzeşt çıkardı yüregümde baş
gözlerimde úanıla yaş aúsa **gerek şimden girü**

Yukarıdaki beyitteki ikinci dizede *yükümlülük kipliği* başlığı altında gördüğümüz "gereklilik kipliği" vardır ancak bu güçlü bir gerekliliktir. Şaire göre bu yaşanan şaşılacak bir süreçtir. Şairin üzüntüden dolayı adeta içinde bir yara oluşmuştur. Bunun gereği olarak artık gözyaşı kanlı akacaktır.

7 görmeyesin yu heybeti c'Anum yanar derdüm úatı
Àòir zem'Àn èal'Àmeti olsa **gerek şimden girü**

Yukarıdaki beyitteki ikinci dizede *yükümlülük kipliği* başlığı altında gördüğümüz "gereklilik kipliği" vardır ancak bu güçlü bir gerekliliktir. Şaire göre sevgiliye duyulan aşkta korku yoktur veya bu korku bilinmemelidir. Aşkta dert çoktur ve can yanar, mutlaka bunda kıyamet gününün yaklaştığını gösteren bur işaret olmalıdır.

8 evliy'Àdur óaúúuñ sırrı yüzlerinde allah n'ýrı
óaúúı seve 'Àh u z'Àrı úılsa **gerek şimden girü**

Yukarıdaki beyitteki ikinci dizede *yükümlülük kipliği* başlığı altında gördüğümüz "gereklilik kipliği" vardır. Şaire göre evliya Hakk'ın sırlarına vakıftır ve onların yüzlerinde Allah'ın nuru vardır. Onlar Hakk'ı severler bu yüzden çok çile çekecekler.

9 görinüz y'ynusu noldı şey'òinüñ gönlini aldı
mu'óabbet ba'órine úaldı úalsa **gerek şimden girü**

Yukarıdaki beyitteki ikinci dizede *yükümlülük kipliği* başlığı altında gördüğümüz "gereklilik kipliği" vardır ancak bu güçlü bir gerekliliktir. Şair kendine dönerek şeyhinin gönlünü aldığını, sevgi denizine daldığını ve bunun böyle devam etmesi gerektiğini söyler.

Sonuç

Gülsevin, yayınında "-sA gerek" yapısının sanılanın aksine daha çok gelecek zaman bildirdiğini ve kiplik olarak *gereklilik* anlamı taşıdığından bahsetmişti. Bizim tespitlerimize göre "-sA gerek şimden girü" yapısı bir birleşik kiplik işaretleyicisi olarak eylem kipliği altında yükümlülük kipliğinde; *zorunluluk*, *gereklilik* ve *güçlü gereklilik* bildirirken içedim kipliğinde; *istek* bildirmektedir. Ayrıca iki örnekte önerme kipliği altında bilgi kipliğinde; *çıkartım* ve *ihimal* tespit edilmiştir.

Kaynakça

- Aslan Demir, S. (2008). *Türkçede İsteme Kipliği (Semantik -Pragmatik Bir İnceleme)* Grafiker Kitabevi, Ankara.
- Babacan, V. (2017). *Yunus Emre'nin Risâletü'n-Nushiyyesi ve Dîvânı*, Doruk Yayınları, İstanbul.
- Boz, E. (2017). *Risâletü'n-Nushiyye*, Gazi Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Boz, E. (2021) *Yunus Emre Seçkisi*, Yunus Emre Enstitüsü Yayınları, Ankara.
- Dinar, T. (2020). "Kiplik", *Türkçede Dilbilgisel Ulamlar*, Gazi Kitabevi Yayınları, Ankara.

- Gencer Kamacı, D. (2020). *Anlamsal Bir Fenomen Olarak Kiplik: Dede Korkut Örneği*, Nobel Yayınları, Ankara.
- Gölpınarlı, A. (1965). *Yunus Emre Risalat al-Nushiyya ve Divan*, İstanbul.
- Gülsevin, G. (2019). *XIV-XV. Yüzyıllar Türk Dili*, (4. Bölüm Eski Anadolu Türkçesi) Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Nu.1343, Eskişehir.
- Hünerli, B. (2012). Türkiye Türkçesi Ağzlarında “Keri (Geri)” Sözcüğünün Eskicil Bir Kullanımı, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 7/2 Spring 2012, p.597-604, Ankara.
- Tatçı, M. (1990). *Yunus Emre Divanı*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Timurtaş, F. K. (1980). *Yunus Emre Divanı*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Torun, Y. (2013). *Türkçede Gelecek Zaman ve Kiplik Özellikleri*, Karahan Kitabevi, Adana.
- Uysal, İ. N. (2014). *Yunus Emre Divanı*, Kesit Yayınları, İstanbul.
- Üşenmez, E. (2021) “Yunus Emre Divanı, Kahire (Mısır) Nüshası”, *Fetih ve Medeniyet Dergisi*, Eskişehir Valiliği Yayınları, Eskişehir.

ETİK ve BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara ve bilimsel atıf gösterme ilkelerine riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarlarına aittir.

ARAŞTIRMACILARIN MAKALEYE KATKI ORANI BEYANI

1. yazar katkı oranı : %100